

Поліс (грецьк. *polis* — лат. *civitas*), місто-держава, форма соц.-економічної і політ. організації сусп.-ва і д-ви в Ст. Греції, що склалася в 8—6 вв. до н.е. в так званій «архаїчний період» (650—480 pp. до н. е.). **П.** складався з самого міста і території, що прилягала до нього й зазвичай був невеликим. Наприклад, на острові Родос (1404 кв. км.) їх знаходилися три, а на острові Крит (8500 кв. км.) — декілька десятків. Найбільшим **П.** була Спарта: її територія охоплювала 8400 кв. км.

Основою всієї соц.-екон і політ. організації **П.** виступав колектив рівноправних громадян. Чисельність вільного населення **П.** досягала приблизно 35-40 тис. і рідко перевищувало 100 тис. чоловік. Частина населення міста до **П.** не входила і не мала прав громадян (метеки, периеки, вільновідпущеники, позбавлені прав раби, чужоземці й ін.).

Загальною рисою життя **П.** була боротьба між родовою аристократією і торговельно-ремісничими колами, які утворювали разом з окремими шарами селянства табір демократії. Залежно від переваги тієї або іншої сторони держ. влада в **П.** набувала форми або аристократ. правління (Спарта), або демократії (Афіни), або перехідного правління тиранів (влада одного або декількох осіб, що узурпували її силою).

Усередині **П.** сформувалося й цивільне право, яке визначало як обов'язки так і соц. гарантії членів общини. Кожен з них мав право на участь в управлінні **П.** й на земельну власність. Так, землероби знаходилися під охороною закону: у Спарті до IV ст. до н.е. було заборонено відчужувати землю у селян, в Афінах легендарний законодавець Солон не дозволяв, аби одна людина купувала землю в необмежній кількості. **П.** не лише займався внутрішніми справами. В Афінах проводилась активна торгівля з колоніями і країнами Сходу: з Єгипту привозили зерно, льняні тканини, з Карфагена — килими, з Африки — слонову кістку, з Причорномор'я — зерно, худобу, мед, віск і шкіри. Ці товари в основному тут же перепродавалися в інші міста. У V — IV ст. до н.е. загальний валовий дохід лише в Піреї, головній гавані в Афінах, досягав прибл. 2 тисяч талантів (талант — 26 кг. срібла). Відповідно зростає грошовий обіг, а разом з ним і всілякі кредитні і лихварські операції, хоча в основному господарство мало натуральний характер. **П.** мав власну армію: під час воєн громадяни вступали в ополчення й перетворювалися на воїнів.

Платон і Арістотель поклали початок традиційним уявленням про **П.** як оптимальну форму соц. організації. Від поняття «**П.**» вийшли похідні поняття — «політика» (управління д-вою), «політик». Проте **П.** ширший за д-ву в сучасному розумінні слова, це — політ. організоване сусп.-во. Сама назва «Еллада» означала не єдину д-ву, а світ незалежних **П.**, об'єднаних спільністю мови, релігії, культурних традицій, політ. і торгових зв'язків. Навіть проблеми сім'ї, освіти представлялися грекам справою сусп.-ною. Уособленням такої спільності служили, наприклад, Олімпійські ігри.

У **П.** створювалася й особлива система ідеалів: вільні громадяни вірили, що благополуччя кожного з них залежало перш за все від їх рідного **П.**, поза яким існувати неможливо. З іншого боку процвітання **П.** багато в чому залежало від його громадян, від того, скільки серед них буде яскравих, талановитих і благородних людей. Але той, хто насмілювався вийти за рамки загальноприйнятого, повинен був поплатитися своїм благополуччям і навіть життям (про що свідчить доля Сократа).

«Класичний період» в історії Греції (V-IV ст. до н.е.) — доба найвищого розквіту полісного ладу після чого грецький **П.** зі своєю специфічною соц.-економічною політ. структурою, вичерпав свої потенційні можливості й у середині IV ст. до н.е. вступив в смугу затяжної кризи. Подолання кризи грецького **П.** стало можливим лише за допомогою створення нових соц. структур і держ. утворень якими стали сусп.-ва і д-ви періоду еллінізму. Вони виникли наприкінці IV ст. до н.е., після розпаду світової імперії О. Македонського, поєднуючі в собі основи грецьких **П.** і давньосхідного сусп.-ва.

Елліністичний період в історії Греції тривав від смерті О. Македонського в 323 до н. е. до приєднання Пелопоннесу та грецьк. островів до Риму 146 до н. е., що призвело в цілому до втрати Грецією політ. незалежності. /В. Корнієнко/